

YAŞAR NURİ ÖZTÜRK, *Tarihi Boyunca Bektaşılık*, 2'nci baskı, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 1992.

Türk tarihinin yediyüz yıllık bir devresini, sadece mistik düşünce açısından değil, sosyolojik, estetik, hatta politik ve ekonomik açılarından da etkilemiş bir ocak olan Bektaşiliğin, alışılmışın ötesinde farklı bir perspektiften incelendiğini gördüğümüz eserde; önsöz'ü takiben, konunun genel durumu bölümünde, "Esas Kaynakların İhmalı", "Kavram Kargaşası", İkinci Bölüm'de; "Esas Yapısıyla Bektaşılık" başlığı altında, "Hacı Bektaş'ın Tarihsel Kişiliği ve Hayatı", "Hacı Bektaş'ın Düşünce Dünyası", "İlk Devir Bektaşiliği ve Yunus Enre", "Hacı Bektaş'ın Halifeleri" gibi temel konular ele alınmaktadır.

Üçüncü Bölüm'de; "Bozulmuş Devri Bektaşiliği", "Vak'a-i Hayriyeye Kadarki Dönem", "Vak'a-i Hayriye Dönemi", "Vak'a-i Hayriyeden Günümüze Kadar" süren Bektaşiliğin bozulmuş sebepleri tespit edilmiştir.

Dördüncü Bölüm'de; "Günümüzde Bektaşilik" başlığı altında, "Günümüz Bektaşiliğine Genel Bakış", "Günümüz Bektaşiliğinde Usul ve Erkan", "Bektaşilerde İbadet ve Ahlâk" problemleri incelenmiştir.

Eser, "Bibliyografya" ve "Karma İndeks" le sonuçlandırılmıştır.

"Makalât"ın Bektaşilik konusuna ışık tutabilecek bir kaynak olup olmadığı tartışıldığı esas kaynak meselesinden sonra yazar, kendilerine daha sonraları yüklenen siyasi manâlar bir tarafa bırakılırsa, aynı ümmet fertlerinin, dinlerine getirdikleri bakış açılarını ve yorumlarını ifade eden Sünnî - Alevî kavramlarının, Allah'ın birliği, Hz. Muhammed'in nübüvveti, ahiret, kader, melekler, temel dünya görüşü, temel hukuk anlayışı... konularında birbirlerinden farklı fikirler ileri sürmediklerini belirlemiştir.

Bektaşiliğin tıpkı Nakşilik gibi Yesevilikten kaynaklanan bir tasavvufî ekol olduğu ileri sürülen eserde, esas yapısıyla Bektaşilik; Kur'an ve Sünnet üzerine çevrilmiş bir Türkmen yorumu, Türk hassasiyet, duygu ve bir ölçüde de töresinin mükemmel bir kompozisyonu olarak değerlendirilmiştir (s. 97).

Hacı Bektaş Veli, Türk'ün karakteristik vasıflarıyla tasavvufu kaynaştırırken İslâm dairesinden dışarı çıkmıyor, kelim - felsefe mensupları gibi dış etkilere kapılmıyor. Sonuçta karşımıza İslâm ahlâk ve ruhuyla Türk duygu ve civanmertliğinin birleşimi olan Alp - Eren tipinin dinamikleri çıkıyor (s. 99).

Hallac'a dair araştırmalarıyla ünlü Prof. Kamil Mustafa eş-Şeybi bu konuda şöyle diyor: Anlaşılan odur ki, Hacı Bektaş'ın tarikatı, devrinin tasavvuf anlayışından çok basit nüanslarla, ayrılıyordu. İcraları sırasında mum yakılan ve yemek yenen zikir meclisleri, sema ve müritlere kıldan mamul elbiseler giydirilmesi gibi.

Makalât'ın fikir ve muhteva örgüsüne dikkat edilince, düşüncelerin Kur'an ayetlerine ve hadislerle dayandırılmış olduğunu görüyoruz.

Bizim için önemli bir husus da, hangi mânâda kullanılırsa kullanılsın, Bektaşilikte en basit anlamda dahi Şîlik'in olmayışıdır.

Hacı Bektaş, Sufî düşüncenin aşk anlayışını en yüksek burcuna çıkararak; "kâinattaki cennetin insandaki mukabili gönüldür". tespitini yaparak, cennet haline getirilmek istenen dünyada gönül sırrını, aşkı hâkim kılmanın zaruretini dile getirmekle, Yunus'tan farklı olma-yan bir terminoloji ve ruh dünyası sergilemiştir.

Aşk iksirine pınarlık edecek engin gönüllerin taşıyıcısı insana olan ihtiyacı dile getiren Hacı Bektaş, engin gönüllü Allah erleri olmadan aşk denen iksiri mayalandırmak mümkün değildir ifadesinde, sufi anlayışla aynı düşünceyi paylaşmaktadır (s. 110).

Gönül şehrini arıtma esprisi içinde kaleme alınan "Makalât" ve "Besmele Şerhi" incelendiğinde, Bektaşilik'te en küçük anlamda bir İslâm dışılık, yani heterodoksi olmadığı açıkça görülmektedir. Ayrıca, Bektaşilik'te "ibahiyecilik", "amellerden kaçma" ve "lakaytlık" da mevcut değildir. Sonraki devirlerde bir yığın merasim ve kurala boğulan Bektaşilik'te aslı yapısı itibarıyla hiçbir merasim ve şekil tutkusu yoktur.

Birer kitle kurumu olan tarikatlerin, kurucu pirlerinin ölümleri ardından korkunç bir yozlaşmaya uğradıkları, tanınmaz hale geldikleri bilinen gerçektir (s. 156).

Bektaşilik'te de önemli bozulmalar vücüda getiren üç ana unsur olmuştur: Hurûflik, Hristiyanlık ve Balım Sultan ve Şîlik. Birinci bozucu unsur 15'inci yüzyılda, iki ve üçüncü unsurlar 16'ncı yüzyılda nüfuz etmiştir (s. 157 - 196 arası).

Günümüzde Bektaşilik'in tartışıldığı bölümlerde; samimiyet, incelik, hizmet ve sevgi üzerine oturan Bektaşî ahlâkının, imparatorluklar kuran, ölümsüz nefeslere kaynaklık eden bir ruh ve anlayış ahlâkı olduğu belirlenmiştir.

Aşağıya kaydettiğimiz satırlar, dileriz ki Sünnî, Alevî bütün zümrelerde hayat bulsun.

"Şefkatte güneş gibi, cömertlikte su gibi, alçak gönüllülükte toprak gibi, yol törelerine teslimiyette ölü gibi, başkalarının ayıplarını örtmekte gece gibi ol."

"Tarihi Boyunca Bektaşilik "adını taşıyan eserin; insan - varlık - Allah birliği, sevgi, aşk, hizmet ve bu esprinin sembolü Allah - Muhammed - Ali üçlüsünü birbirinden ayırmadan anlamak hususundaki gayreti sebebiyle okuyuculara tavsiye ediyoruz.

YRD. DOÇ. DR. PAKİZE AYTAÇ

Gazi Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Öğretim Üyesi